

Голові спеціалізованої вченої ради
в Дніпровському національному
університеті імені Олеся Гончара
доктору політичних наук, професору,
виконувачу обов'язків декана факультету
суспільних наук і міжнародних
відносин
Кривошеїну Віталію Володимировичу

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата політичних наук, доцента,
доцента кафедри політології
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
Каращука Миколи Григоровича
на дисертацію Світлої Валерії Валеріївни
«Політичне структурування громадської думки на основі сучасних
засобів Інтернет-комунікації»,
подану до захисту до спеціалізованої вченої ради у Дніпровському
національному університеті імені Олеся Гончара на здобуття ступеня
доктора філософії за спеціальністю 052 Політологія

Ступінь актуальності обраної теми дослідження. Громадська думка виступає важливим елементом ефективності сучасного народовладдя. В умовах діджіталізації її значення підвищується через активізацію інтерактивної політичної діяльності громадян. Водночас особливістю цифрової політичної участі є індивідуалізація політичних уподобань. Відповідно кластери аудиторій політичної інформації структуруються за тематикою, а також за рівнем розважального потенціалу аудіовізуального контенту. Ці зміни потребують наукового осмислення, оскільки традиційні концепції громадської думки пов'язували її структуру з ідеологічними доктринальними та соціально-класовими уподобаннями. В умовах війни з

російським агресором актуальна структура громадської думки та чинники її трансформації вимагають особливої уваги. Ідеться про необхідність вироблення «інформаційного імунітету» щодо російських інформаційно-психологічних операцій. Ураховуючи наведені вище аргументи, доречно визнати, що тема дисертаційної роботи В. Світлої відповідає вимогам сучасності та є актуальною і своєчасною.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Сформульовані у дисертації наукові положення, висновки та рекомендації, відповідають вимогам до подібного виду досліджень і базуються на узагальненні широкого охоплення наукової літератури та достатнього обсягу аналітичних даних отриманих в ході виконання науково-дослідних робіт. Достовірність результатів дисертаційної роботи підтверджена їх апробаціями на науково-комунікативних заходах, у тому числі на міжнародних науково-практичних конференціях. Обґрунтованість отриманих результатів забезпечується завдяки комплексного використання в дисертаційній роботі теоретичних, емпіричних та статистичних методів наукових досліджень, які відповідають визначеним меті та завданням. Аналіз змісту дисертації здобувача демонструє його широку наукову ерудицію там досить успішний рівень виконання освітньо-наукової програми доктора філософії зі спеціальності «Політологія».

Зокрема, дисертантка вдало демонструє можливість систематизувати та узагальнювати теоретичні матеріали щодо проблем політичного структурування сучасної громадської думки. На це спрямований перший розділ роботи. У ньому дисертантка слушно звертає увагу на міждисциплінарні підходи до виявлення структурних компонентів громадської думки. Нею опрацьована значна кількість актуальної наукової літератури, у тому числі зарубіжних та вітчизняних фахівців.

У другому розділі роботи дисертантка демонструє можливість поєднувати складні предметні площини на прикладі окреслення

інституційної мережі застосування новітніх політичних Інтернет-комунікацій. Розробка інституційного підґрунтя політичного структурування громадської думки здійснюється в рамках виявлення особливостей функціонування демократичних, автократичних та транзитивних політичних режимів. На цій основі здобувачка слушно приділяє увагу автократичним, демократичним та транзитивними елементами структурування громадської думки. Вона перш за все виокремлює специфічні риси, актуальні для політичної взаємодії в умовах діджиталізації.

У третьому розділі, розглядаючи специфіку політичного структурування громадської думки сучасній Україні, здобувачка слушно обґрунтовує власне бачення діяльності сучасних політичних акторів та використання Інтернет-засобів для впливу на політичні вподобання, уявлення та поведінку громадян. Однією з проблем, яку досить докладно розглядає В. Світла у третьому розділі, є проблема впливу політичної агітації на структурування громадської думки, який можна розглядати як опосередкований сучасними засобами Інтернет-комунікації. Проте, вказує здобувачка ступеня доктора філософії, порядок денний, який актуалізується під час агітації, а також результати агітаційних політичних кампаній стають відправним пунктом для трансформації громадської думки щодо нової конфігурації влади, нового порядку денного, нових наративів, які утворюються за результатами кожної передвиборчої кампанії.

Оцінюючи вплив новітніх Інтернет-технологій на політичний процес в сучасній Україні, авторка дисертації справедливо вказує, що сьогодні штучний інтелект дозволяє згенерувати фото для достовірності, тому не є проблемою створити «експерта-симулякра» із обличчям, репутацією, підписниками та можливістю впливати на суспільство. Інколи такі «експерти» навіть дають коментарі виданням, щоб створити ілюзію реальності. Основне їхнє призначення це поширення неправдивих новин; завданням ботів є коментар цієї новини. Таким чином, формується перше враження та оцінка новини. Далі проглядаючи новини у соцмережах людина

наштовхується на такі повідомлення читає коментарі, бачить реакції і на основі цього формує своє враження та ставлення до події. Якщо людина не критично налаштована до будь-якої інформації та її перевірки, то вона автоматично стає жертвою таких «новин» (див. на с. 175 дис.)

У висновках до роботи здобувачка намагається підсумувати свою роботу в рамках виконання дослідницьких завдань. Політичне структурування громадської думки в умовах автократій згідно з позицією влади здійснюється в рамках певного плану, який відповідає інтересам кращого авторитарного управління та досягнення специфічних стратегічних цілей еліт закритого суспільства. Водночас окремі опозиційні або альтернативні позиції в громадській думці можуть виникати на основі діяльності внутрішніх політичних акторів, які інкорпоровані до владної еліти, але мають свої інтереси в рамках системи координат прихованої політичної конкуренції (див. на с. 210 дис.).

Високий рівень обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації забезпечені структурно-логічною схемою дослідження відповідно до поставленої мети. Також, слід відзначити, відповідність предметної спрямованості дисертаційного дослідження паспорту наукової спеціальності 052 Політологія.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів. Ознайомлення зі змістом дисертації, основними публікаціями дає підстави визнати, що мету дослідження виконано. При подальшому розгляді, це знайшло відображення в основних положеннях роботи, які сформульовані автором особисто й характеризуються певною науковою новизною, а саме:

Авторкою вперше у вітчизняній політологічній традиції надано визначення процесу політичного структурування громадської думки, яке полягає у формуванні відокремлених масивів політичних смислів та політичної ідентичності в суспільній самосвідомості на основі наслідків функціонування політичного процесу сучасної демократії. Також В. Світлою вперше розкрито значення поняття інституційної спроможності

демократичної громадської думки, яке полягає у формуванні відповіді на зовнішній комунікаційні виклики у вигляді раціонально-критичного обґрунтування картини світу, які відповідають на прояви специфіки конкурентної політики, політико-комунікаційної боротьби та стратегій політичної інклюзії. При цьому з'ясовано ступені інституційної спроможності громадської думки: 1) цілком самодостатня, яка відповідає рівню розвитку країн сталої демократії та формується на основі раціонально-критичної свідомості; 2) обмежено функціональна, яка відповідає рівню розвитку країн політичних трансформацій, які частково мають формальні або декларативні демократичні політичні інститути та політичні практики; 3) пригнічена або дисфункційна громадська думка, яка відповідає ситуації сучасних автократичних країн внаслідок деструктивного впливу пропаганди та політичних обмежень. Авторкою розкрито чинники оцінки потенціалу політизації засобів Інтернет-комунікації, які полягають у 1) перетворювальній здатності впливу, можливості зміни базових структурних вимірів громадської думки; 2) трансформації порядку денного політичних інститутів та акторів на основі інформаційних кампаній в Інтернет; 3) стратегічного потенціалу конкретних Інтернет-ресурсів в межах планування політичних дій та кампаній. Здобувачкою уточнено різновиди інституційних конфігурацій формування вибору моделі громадської думки в умовах функціонування демократичних політичних систем. Ними є: 1) прагматичні групи політичних інститутів, які формують сукупність політичних пропозицій на основі раціональних уподобань громадян раціонального вибору; 2) колективістські групи: трансформаційні політичні інститути, які намагаються експлуатувати залишкові ціннісні концепти авторитарного або тоталітарного суспільства; 3) групи патерналістського етатизму, коли автократичні політичні інститути конструюють залежну та пригнічено громадську думку на основі засобів Інтернет-пропаганди та прямого політичного примусу. У роботі набула подальшого розвитку оптимальна модель структури громадської думки національної свідомості, яка

формується навколо концептів національного майбутнього, позитивного підсумку політичних трансформацій та інтеграції Української Держави до європейської цивілізації. Дисертанткою здійснено ідентифікацію засобів протидії деструктивним політико-комунікаційним кампаніям та акціям в умовах українсько-російської війни. До них належать: концептуальна адаптивність (яка полягає у сприятливій інтерпретації подій в Україні та військових дій в сенсі української свободи демократії та національної консолідації); акумуляція ресурсів (яка полягає в координації дій Інтернет-суб'єктів українського інформаційного простору з плануванням контенту та адаптивного реагування на деструктивні виклики); реалізації стратегії випередження подій (яка полягає у підготовці сприятливого комунікаційного тла навколо відомих або запланованих політичних подій та їх версії для української громадської думки).

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях. Основні результати та висновки дисертаційного дослідження відображено в 8 наукових працях, зокрема 4 – у наукових фахових виданнях України з політичних наук, 4 – у тезах доповідей на всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях. Дотримано вимоги Міністерства освіти і науки України щодо кількості, обсягу та змісту друкованих праць, а саме публікацій основного змісту дисертації. Ретельний аналіз представленого рукопису дисертації та наукових публікацій дає підстави констатувати ідентичність публікацій та основних положень дисертації. Це надає авторці дисертаційної роботи право публічного захисту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії.

Практичне значення роботи полягає у перспективах удосконалення підготовки фахівців-політологів на основі нових навчальних дисциплін, таких, як «Структура та функції громадянського суспільства», «Політична комунікація», «Політична ризикологія», «Політичний Інтернет-простір». Опрацьовані підходи до аналізу структурування громадської думки можуть використовуватися для оптимізації підходів щодо протидії деструктивним

політико-комунікаційним впливам на громадську думку сучасної України під час та після російсько-української війни.

Оцінка ідентичності анотації та основних положень дисертації

Аналіз змісту опублікованої анотації засвідчує її відповідність основним положенням, що викладені в тексті дисертаційної роботи. Анотація подана українською та англійською мовами і є узагальненим коротким викладом основного змісту дисертації.

Дотримання здобувачкою вимог академічної доброчесності.

Дисертаційне дослідження В. Світлої містить посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей. окрім цього, у дисертації не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фальсифікації та інших порушень, що могло б поставити під сумнів самостійний характер виконання авторкою наукового дослідження.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Дисертація складається з анотації державною та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи – 215 сторінки, з яких 22 – список використаних джерел (208 найменувань). Обсяг текстової частини дисертації складає 235 сторінок. Структура дисертації має логічну побудову і сприяє розкриттю теми дослідження та виконанню поставлених завдань. Зміст наукових праць доповнює основні положення дисертаційної роботи. Дисертація оформлена відповідно до вимог МОН України, що висуваються до подібного роду наукових робіт.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації.

Дисертаційне дослідження В. Світлої здійснено на належному високому науково-теоретичному рівні. Разом з тим, деякі положення дисертації є дискусійними, що у свою чергу пов'язано з означенням дисертантом власної позиції з цих питань. Тому варто зробити певні зауваження та рекомендації для подальшого дослідного доповнення проблематики, порушеної в дисертації.

По-перше, доцільним було б звернення до політико-філософських концепцій «суспільства спектаклю» та «суспільства хаосу», які надають вихідні теоретико-методологічні засади інтерпретації громадської думки за доби стрімкого розвитку комунікаційних технологій.

По-друге, авторська концепція структурування громадської думки в умовах діджиталізації набула б більш універсального характеру, якби дисертантка додала до режимних характеристик політичної системи, які визначають процеси структурування, політико-культурні параметри та регіональні особливості формування та функціонування громадської думки в сучасних умовах.

По-третє, дисертаційна праця претендує на широку репрезентацію українського емпіричного матеріалу. Разом з тим, потребувала б більш повного представлення детермінація формування структурних компонентів громадської думки на основі української національної ідентичності в період Революції Гідності та Євромайдану. Зазначені події є ключовими у переході української громадської думки від пострадянських до європейських демократичних механізмів формування.

По-четверте, в оцінці спроможності української громадської думки протидіяти ворожим комунікаційним операціям привалює використання матеріалів Інтернет-джерел, зокрема Telegram-каналів. Натомість важливою була б думка авторки стосовно інституційного значення та ролі волонтерського руху в період повномасштабної агресії у відстоюванні українського інформаційного простору та у виробленні механізмів політико-інформаційного захисту України.

Слід акцентувати, що позначені зауваження та дискусійні положення змісту дисертації не ставлять під сумнів теоретичну та практичну цінність дисертаційної роботи, тим більш належну високу оцінку рівня її виконання.

Висновок. Аналіз дисертації та наукових праць засвідчив актуальність та новизну роботи. Поставлена у дослідженні мета досягнута, основні завдання успішно вирішені. Отримані результати є обґрунтованими та

достовірними, мають теоретичне значення та практичну цінність і можуть бути використані в науковій та практичній діяльності. Дисертаційна робота Світлої Валерії Валеріївни «Політичне структурування громадської думки на основі сучасних засобів Інтернет-комунікації» є самостійною та завершеною працею, в якій отримані нові наукові результати, що у сукупності вирішують проблему суттєвого значення для політичної науки.

Підсумовуючи, можна констатувати, що дисертаційна робота Світлої В. В. відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), а її авторка заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 052 Політологія.

Офіційний опонент:

Кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політології
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

Микола КАРАЩУК

Підпис офіційного опонента завіряю:

